

A JUGOSZLÁV KOMMUNISTA SZÖVETSÉG TÖRTÉNETÉRŐL*

1985 októberében került ki a nyomdából *A Jugoszláv Kommunista Szövetség története* a nemzetek és a nemzetiségek nyelvén (szerbhorvát cirill- és latinbetűs kiadásban, macedónul, szlovénul, magyarul és albánul) 240 000 példányban. Magyar nyelven a könyv a Forum kiadásában 2000 példányban jelent meg. A párttörténet figyelemre méltó érdeklődést keltett, bár még így sem kielégítő, noha a nyilvánosság előtt az év kiadói teljesítményeként mutatták be. A tudományos vállalkozás mintegy tíz évvel ezelőtt vette kezdetét, amikor kidolgozásra került a tanulmányterv, majd 1978-ban azt elfogadta a JKSZ KB Elnökségének a JKSZ történetével foglalkozó bizottsága. Ennek a rendkívül sokrétű és többszörösen fontos és jelentős tudományos feladatnak a megvalósításába bekapcsolódott azoknak a tudományos szakembereknek a zöme, akik eladdig a forradalmi munkásmozgalom és a JKP, illetve a JKSZ kérdéskörével foglalkoztak, kezdve az első munkásszervezetektől és a szocialista eszmék fáklyavivőitől, a szociáldemokrata pártoktól, az 1918 végéig

* Vitaindító beszámoló a VKSZ Tartományi Bizottságának a Vajdasági Kommunista Szövetség történetével foglalkozó bizottságában, az Újvidéken 1986. november 13-án tartott ülésen.

működött pártoktól és szervezetektől, a JKP-nek a két világháború közt kifejtett forradalmi tevékenységén, a szocialista forradalom megszemélt előkészítésén, a népfelszabadító háborúban és a forradalomban játszott vezető szerepén át egészen annak a helynek és szerepnek sokoldalú és objektív marxista bemutatásáig és elemzéséig, amelyet a Kommunista Szövetség a háború utáni fejlődésnek és öngazgatású szocialista társadalmunk kiépítésének valamennyi fázisában napjainkig betöltött.

Amikor ennek az egyetemesen jugoszláv tudományos feladatnak a megoldásába kezdtünk, egyfajta történelmi szintézist kívántunk adni a jugoszláv földön lejátszódott osztályharcok és forradalmi folyamatok egy évszázados fejlődésének, genézisét és fejlődését a JKP-nek, illetve JKSZ-nek, ennek a szubjektív társadalmi és politikai tényezőnek, amely üldözött és betiltott káderpártból vezető erővé vált a háború és a forradalom alatt abban a harcban, amelyet a társadalmi viszonyok radikális megváltoztatásáért folytatott, és abban a küzdelemben, amelyet a szocializmus győzelméért, a nemzeti egyenjogúságért, az öngazgatásért és a munkásszétály vezető társadalmi szerepéért, a jugoszláv közösség szuverenitásáért és integritásáért, valamint a békéért, a sza-

badságért és az egyenrangú nemzetközi együttműködésért vívott.

Ezt a rendkívül jelentős és összetett tudományos és társadalmi-politikai feladatot sikerrel vitték véghez köztársaságaink és tartományaink tudományos szakemberei, mindenekelőtt történészei. Tudóscsoportok alakultak, amelyekbe több mint 60 tudományos szakember volt valamilyen módon bevonva. A négy tudóscsoport (az első az 1918-ig terjedő időszakra; a második a két háború közti időszakra; a harmadik a népfelszabadító harcra és a szocialista forradalomra; a negyedik a szocializmus építésének időszakára) meghatározta a módszertani megközelítést, és ezzel megvetette ennek a szintetikus munkának az alapjait. A vállalkozásban részvevő összes munkatárs külön üléseken tárgyalta meg a legfontosabb módszertani kérdéseket: azt, hogy milyen legyen az általános és a különös viszonya, azaz a viszony Jugoszlávia népeinek története és a JKP, illetve JKSZ története között; hogy a JKSZ egykötetes történetében milyen legyen a viszonya az egyetemes jugoszlávnak és a regionálisnak, azaz a köztársaságinak és tartományinak; tisztázták a JKSZ történetének megírásában fölmerülő lényeges tartalmi és módszertani kérdéseket. Ennek az összetett munkának a fő terhe azonban egy kilenc szerzőből álló szűkebb csoport vállára nehezedett (dr. Janko Pleterski, dr. Danilo Kecić, dr. Miroljub Vasić, dr. Pero Damjanović, Fabijan Trgo, Pero Morača, dr. Branko Petranović, dr. Dušan Bilandžić, dr. Stanislav Stojanović): az eddigi történetírás, a közzétett történelmi források, saját kutatásaik és eddigi tudományos eredményeik, valamint a meghatározott módszertani megközelítés alapján ők írták meg a JKSZ-nek ezt az analitikus-szintetikus történetét.

Az egész munkát a JKSZ Elnökségének a JKSZ történetével foglalkozó bizottsága szervezte meg és vezette. Ennek a bizottságnak kellett magára vállalnia ezt a szerepet, mert az e téren folytatott eddigi munka lényegét tekintve fölaprózott volt. Ezidáig a munkásmozgalom és a JKSZ történetén általában köztársaságonként és tartományonként külön-külön dolgoztak, és nem létezett egy egyetemes jugoszláv intézmény vagy tudományos szervezet, amely vállalhatta volna ennek a roppant érzékeny és felelős tudományos és társadalmi feladatnak a megszervezését és valóra váltását. Itt jegyezzük meg, hogy ebben a munkában megkülönböztetett szerep illette meg a köztársaságok és tartományok kiemelkedő tudományos szakembereiből választott szerkesztő bizottságot.

Az egyéni vagy csoportmunkának sokkal nehezebb kollektív munkával, amely bizonyos értelemben talán túlságosan is összetett, sőt bonyolult volt, hét év alatt keletkezett ez a többszörösen is jelentős és hasznos tudományos mű.

Nyilvánvaló, hogy ez a könyv nem adhatott, és nem is adott végérvényes ítéleteket, nem mondta ki az utolsó tudományos szót a JKSZ történetéről, de az sem volt célja, hogy ez legyen a JKSZ végérvényes története, ami különben a tudományban soha nem is lehetséges.

Ellenkezőleg, mindaz, amit ezzel a könyvvel sikerült adnunk, az eddigi tudományos eredményeinknek, káderlehetőségeinknek és történetírásunk horderejének a tükré.

Ha abból indulunk ki, hogy egyetlen tudományos mű sem végérvényes, és a tudományos gondolkodás és ismeretanyag folytonosan és szétdületes ütemben fejlődik, akkor lecsögezhetjük, hogy ma a JKSZ-nek ez az egykötetes története is kétségrelen űrt tölt be, amely az 1963-as keltezésű *Pregled istorije SKJ* (ma-

gyarul: *A JKSZ rövid története*) után támadt, és ma különösen úgy vetődik föl, mint történettudományunk elsőrendű érdeke és mint sürgető társadalmi és tudományos igény: mint együvé tartozásunk kohéziós tényezője, amely támaszul és ihletőül szolgálhat mai szocialista fejlődésünk időszerű nehézségeinek és ellentmondásainak leküzdésében. Meg kell jegyeznünk, hogy a JKSZ egykötetes története nem kincstári, azaz hivatalos párttörténet, hanem a kérdés olyan tudományos földolgozása, amely alapos elemzésnek és tudományos objektívizálásnak veti alá a JKP, illetve JKSZ történetének minden releváns kérdését és problémáját. Ez a könyv ezért mentes az apológiától, nem glorifikálja a JKP, illetve a JKSZ egyes időszakait, politikáját vagy irányvételét; megírásában nem volt „tabutéma”. A szerzői közösség éppen ellenkezőleg igyekezett mindezekről a kérdésekről tudományosan megalapozott és valószínű képet festeni és — néhány más párt történetétől eltérően — bírálóan megítélni bizonyos kérdéseket és rámutatni a politikai melléfogásokra és hibákra is. Ebben van a forradalmi szubjektum eme marxista megalapozottságú és történelmileg valószínű egy évszázados genezisének páratlan hitelessége.

A könyv *első része* a jugoszláv országok munkásmozgalmának elemzésével foglalkozik, kezdve a munkásosztály, a szocialista eszme és az első munkásszervezetek megjelenésétől egészen a szociáldemokrata pártoknak a jugoszláv országokban való megalakításáig és az első világháborúig kifejtett működéséig, taglalva társadalmi szerepüket és történelmi jelentőségüket, a szociáldemokrata pártoknak az egyes országokban megmutatózó sajátosságait, egymáshoz való közeledésüket és együttműködésüket, a II. Internacionálé keretében való szerepvállalásukat, az

első világháborúnak és a jugoszláv népek közös állama megteremtésének éveiben kifejtett tevékenységüket, a munkásosztály egységes forradalmi pártja megteremtésének szervezeti és politikai előkészületeit. A könyvnek ez a része bevezetés jellegű, ezért ebben sajtósági módszertani megközelítést alkalmaztunk.

A könyv *második része* a jugoszláv kommunista mozgalomnak a két világháború közötti megalapozásával és fennmaradásával foglalkozik. A Jugoszláv Szocialista (kommunista) Munkáspárt, illetve a Jugoszláv Kommunista Párt — számos más kommunista párthoz hasonlóan — közvetlenül az első világháború után alakult meg, olyan körülmények között, amikor egyrészt a munkásosztály, a szegényparasztság és a széles néptömegek rendkívül súlyos anyagi helyzetben sínylődtek, másrészt az általános nyomor és elégedetlenség, az országban uralkodó súlyos állapotok forradalmasították őket, és ezt a győzedelmes októberi szocialista forradalom hatalmas és közvetlen hatása és az európai országokban fölgyorsult forradalmi folyamatok is táplálták.

A JKP-nek a két világháború közötti időszakban való létrejöttét, fejlődését és működését a könyv második része *A jugoszláv kommunista mozgalom a forradalom előkészítésében (1919—1941)* címen tárgyalja.

Az új államjogi keretek között, amikor forradalmi erjedés harapózott el az újonnan alakult, unitarista és központosított államberendezésű Szerb —Horvát—Szlovén Királyságban — amelyben a nagyszerb burzsoázia kiváltságos társadalmi és politikai helyzetet élvezett —, a kommunista párt az akkor alakult vagy fölújított, nemzeti szűkkeblűséget vagy regionális tagozódást magukénak valló polgári és parasztpártoktól eltérően úgy jött létre, mint a munkásosztály és a szegényparasztság

egyetemes jugoszláv forradalmi politikai szervezete, működését a III., Kommunista Internacionálé szakosztályaként és egészen a harmincas évek közepéig annak közvetlen és erőteljes hatása alatt fejtette ki. A JKP eszmei beérésének folyamata a párt működésének első éveiben a miniszterializmussal való szakításban és abban nyilvánult meg, hogy a forradalmi küzdelem platformján sikerült maradéktalanul egyesítenie a jugoszláv munkásmozgalmat.

Habár a miniszterializmussal való összeütközés csakhamar sikerrel végződött, és a párt a kiszélesedett, s a harcok munkásmozgalom vezető erejévé nőtte ki magát, fejlődése mégis elmaradt a mozgalom fejlődése mögött. Ehhez nagyban hozzájárultak azok a Jugoszláv Szocialista (kommunista) Munkáspárton belüli kiéleződött eszmei súrlódások, amelyek 1920 tavaszán a kommunista és a centrista áramlat éles eszméi és politikai összetűzésévé fajultak, de késleltette a fejlődést az is, hogy viszonylag lassú volt a politikai leszámolás a két áramlat között, annak ellenére, hogy a centristák a második, vukovari kongresszuson teljes vereséget szenvedtek.

A párt tömegesítésével, a Kommunista Ifjúsági Szövetség és a szakszervezeti mozgalom megerősödésével együtt kibontakozott a tagság és általában a munkásosztály eszmei-politikai nevelését célzó tevékenység is. Ebben jelentős szerepet játszott a párt- és szakszervezeti sajtó, valamint a marxista és az időszerű politikai irodalom nagyszámú kiadványa.

A JKP azonban azokban az években, nem csekély eredményei ellenére, nem nyújtott megfelelő agrárprogramot, és nem mélyedt el a nemzeti kérdésben, amely pedig hatványozott fontossággal bírt a több nemzetiségű jugoszláv államban, s ennek folytán a nemzeti egységet az

osztályunitarizmus álláspontjáról védte.

Jóllehet a JKP a Komintern egyik legtömegesebb szekciója volt, szervezetileg még nem konszolidálódott, és objektíve nem is állt készen arra, hogy 1921-ben ellenálljon a burzsoázia és a rezsim támadásainak, így csata nélkül szenvedett vereséget, és egy időre kirekesztették a politikai életből. A párt, amelynek 58 képviselője volt az alkotmányozó szkupstinában, így illegálisba kényszerült, hogy ott kutassa föl a megfelelőbb harci stratégiát és taktikát, ideológiai és politikai érlelődése során leküzdvé a frakcióharcokat, amiben különösen nagy szerepe volt Josip Broznak és annak, hogy a nyolcadik zágrábi pártértekezleten 1928-ban a frakcióellenes áramlat kerekedett fölül. A frakcióharcok lényege és jellege ebben a könyvben szintén tudományos megalapozottsággal van földolgozva, éppúgy mint az az irreális irányzat, amelyet a Komintern hangoztatott, amikor a január hatodiki diktatúra bevezetése után 1929-ben fegyveres fölkelésre szólította föl a jugoszláv kommunistákat stb. Újdonságnak számít a könyvben az értelmiség és a párt viszonyának, nevezetesen az ún. irodalmi baloldalon lejátszódott összecsapásnak a földolgozása is; ezzel kapcsolatban a könyv a „szociális irodalom” szószólóinak nézeteit szűklátókörűnek és dogmatikusnak minősíti, de elveti Miroslav Krleža föllépését is, és bírálja Dialektikus antibarbarus c. vitairatát, a „trockizmus”-ról viszont megállapítja, hogy azt — mint témat és veszélyt a kommunista mozgalomra nézve — a nemzetközi munkásmozgalomban kívülről kényszerítették rá a JKP-re.

A nemzeti és az agrárkérdést illetően elkövetett stratégiai politikai melléfogásoknak és tévelygéseknek tudatára ébredő párt idővel kiala-

kította ezek megoldására vonatkozó saját álláspontjait, szakítva a Komintern dogmatikus irányvonalával, elvetve „az osztály osztály elleni harcá”-t (1919—1933), a nemzeti kérdésben pedig a Jugoszlávia megosztását hirdető irányelvet (1935-ig), hogy a harmincas évek közepén végérvényesen elejtse Jugoszlávia megosztásának tízéves irányvételét, amely szerint a helyén önálló törpeállamoknak kellett volna létrejönniük, amelyek egy jövőbeli balkánidunai föderációba tömörültek volna.

Ezzel szemben a pánt éppen akkor, amikor a növekvő fasiszta veszély az emberiség összes demokratikus és haladó vívmányát fenyegette, s velük együtt a jugoszláv nemzeteket és nemzeti kisebbségeket is, azaz a tömegek tömörítése során, az antifasiszta népfront platformjáról cselekedve, a jugoszláv munkásmozgalomnak és a jugoszláv társadalom egészének egy reális politikai platformot kínált föl, és messzire mutató távlatot nyitott az ország munkásosztályának, összes nemzetének és nemzeti kisebbségének felszabadulása előtt, ezzel pedig a nemzeti kérdés valóban demokratikus, Jugoszláviának föderatív elven nyugvó átrendezésével való megoldása előtt is. Ebben az időszakban alakítja meg a JKP a Szlovén és a Horvát KP-t, ami az első lépés volt a pánt nemzeti elven való átszervezése felé, megtartva a demokratikus centralizmust; igaz, ennek végrehajtása viszonylag hosszadalmas (1935-től 1948-ig), sőt következetlen is volt.

A kommunista mozgalom további fejlődésére és tevékenységére nézve sorsdöntő jelentősége volt annak, hogy 1937-ben a JKP élére Josip Broz Tito került, akinek vezetése alatt megújult a párt és a JKISZ, megerősödött a kommunisták befolyása a szakszervezetekben és az ország társadalmi és politikai életében.

Ez tette számára lehetővé, hogy éppen a társadalmi-politikai viszonyok kiéleződésével egyidejűleg megalapozzon és széles körben érvényre juttasson egy forradalmi demokratikus mozgalmat, és így megfelelő módon fölkészüljön a társadalmi-gazdasági rendszer radikális átalakítására, ami a második világháború körülményei között rohamosan közbeledett.

Ebben a szerteágazó tevékenységben a párt Tito elvtárs vezetése alatt gyakorlatilag szétfeszítette a rá kényszerített illegális bilincset, és kitört a forradalmi küzdelem igazi színterére, bizonyosságot téve arról, hogy hű képviselője és harcosa a széles néptömegek érdekeinek, hogy élvonalbeli politikai erő.

A JKP történetének *harmadik része* a pántnak a népfelszabadító háborúban és a szocialista forradalomban betöltött élcsapat-szerepét dolgozza föl: a fölkelés megszervezésétől és népfelszabadító háborúvá való föllángolásától kezdve a forradalmi hatalomváltásig, az ellenforradalmi erőkkel való leszámolásig, a végső győzelem kivívásáig és az új Jugoszlávia nemzetközi elismeréséig.

„A Jugoszláv Kommunista Párt a népfelszabadító háború és a szocialista forradalom előkészítésének és irányításának új, sok szempontból sajátos történelmi feltételek között lett élcsapatává, amelyek mind a programirányvétel meghatározásában, mind a messzeható felszabadító és forradalmi célokat szolgáló stratégia és taktika megválasztásában új megoldásokat igényeltek.” A Kommunista Párt, a második világháborút megelőző években tetőző társadalmi-gazdasági és nemzeti problémák megoldására irányítva akcióját, már ekkor széles forradalmi-demokratikus mozgalomnak vetette meg az alapjait, hogy majd az agresszió és az ország megszállásának körülményei között a szociális és

nemzeti fölszabadulás messzeható céljaiért népfelszabadító harcba vige Jugoszlávia nemzeteit és nemzetiségeit.

„Ez a programirányvétel, valamint a belőle a háború és a forradalom egyes dinamikus fejlődési szakaszai-ban adódó stratégia és taktika a Jugoszláv Kommunista Párt eszmei-politikai érlelődését tükrözte, megsza-badulását a sztálinista dogmatizmus-tól és össznépi, valamint forradalmi politikai erővé emelkedését. Egész tevékenységét az az eltökéltség fém-jelezte, hogy kitart a népfelszabadí-tó harc platformja mellett, és hogy — visszaverve a volt uralkodó bur-zsoá körök próbálkozásait e harc polgárháborúvá és testvérgyilkos há-borúvá alacsonyítására — tömeges politikai alapot teremt a népfelsza-badító mozgalomnak, érvényesülni segíti a széles rétegek alkotó kezde-ményezését. Ezen múltottak a győ-zelem alapvető előfeltételei: a nép-felkelés megindítása, a hadsereg megteremtése és össznépi háború folytatása, illetve a néphatalomnak és az egyenjogú népek demokratikus állami közösségének a létrehozása. Ezzel már a háború alatt megalapozta a szocialista társadalmi viszonyok fej-lődési útját.” Jóllehet ez a könyv számos kérdésben elmélyítette koráb-bi ismereteinket, ebben a harmadik részben számos olyan lényeges kér-dés és részlet van, amely nem éri el a magas fokú tudományos szintézis színvonalát, ezért ezeken még akad majd munkálkodni való. Ezek azok a foghíjas részek, sőt fehér foltok, amelyeknek maguk a szerzők is tu-datában voltak, mint például: a JKP-nek mint forradalmi szubjek-tumnak a genézise és transzformáció-ja; a párt eszmei fejlődése; a for-radalom megalapozásának és elmé-leti megismerésének problémája a világban és nálunk; forradalmunk stratégiai és taktikai koncepciójának elmélyültebb elemzése; és ez meny-

nyiben járult hozzá általában a tár-sadalom forradalmi átalakításáról és a népfelszabadító harcról vallott elméletek és a tapasztalat gazdagítá-sához. Többet és elmélyültebben le-hetett volna írni arról, hogy milyen fejlődésen ment át a forradalom koncepciója egy elmaradott soknem-zetiségű agrárállamban a megszállás és a második világháború körülmé-nyei között; a munkásságnak a pa-rasztsággal, sőt a középrétegekkel való szövetségéről; a nemzeti kérdés-ről mint népfelszabadító harcunk egyik sarkalatos kérdéséről; forra-dalmunk jellegéről és a néphatalom kiépítésének sajátosságairól és a szé-les néptömegek forradalmi mozgá-sáról.

A legnagyobb teret, a könyv ter-jedelmének egyharmadát (a 317-től a 483-ig, összesen 166 oldalt) a szo-cialista társadalmi viszonyok kiépí-tése kapta, amely a második világ-háború 1945. évi befejezésétől a má-ig tartó időszakot öleli fel.

A hatalmon levő forradalmi szub-jektum története gyakorlatilag azo-nos a szocialista Jugoszlávia társa-dalmi és politikai viszonyainak tör-ténetével. Ennélfogva ezeknek a rop-pant tartalmas, sokrétű, még befe-jezetlen és ellentmondásos történelmi folyamatoknak a földolgozása — amelyek eddig csak részben vannak fölkuatva és átanulmányozva, ál-talában csak 1953-ig — rendkívül nehéz volt, a kellő tudományosság pedig elérhetetlennek is bizonyult. Ennek folytán az első három feje-zet: a forradalmi demokrácia rend-szerével és ellentmondásaival (1945—1948), a függetlenség megvédésével és a Tájékoztató Irodával való szem-beszállással (1948—1952) és a párt új szerepével és a munkás-önigazga-tás bevezetésével foglalkozó, korrekt tudományos színvonalon van megír-va. A JKSZ történetének befejező része, azaz utolsó két fejezete, amely az utóbbi három évtized társadalmi,

gazdasági és politikai fejlődésének fő folyamatait tárgyalja, a szerzők fokozott igyekezete ellenére is csak korrekt történelmi információt tudott nyújtani.

A JKSZ történetének írói már a munka megkezdésekor tisztában voltak ezzel, nem csupán azért, mert legújabb kori múltunknak ez a része történetileg eddig nem volt földolgozva, hanem azért is, mert munkájukban nem támaszkodhattak releváns történelmi anyagra, ugyanis a párt-történet írói számára sem voltak hozzáférhetőek az 1953 utáni keletkezésű történelmi források. Ezért ez a három évtizedes, „a forradalmi szubjektumról alkotott teljes kép vizsgálata” szempontjából olyanira jelentős időszak a JKSZ történetében alapjában véve nem is kaphatott másmilyen földolgozást. A közgazdászoktól és politológusoktól eltérően, akik társadalmunk és a JKSZ egyes mai jelenségeit — mint az önigazgatás és az etatizmus küzdelmét, a JKSZ föderalizálását stb. — egyre gyakrabban kísérik meg értelmezni, a JKSZ történetének szerzői beérték azzal, hogy korrekt módon tájékoztassák az olvasót az egyes jelenségekről, a szerény heurisztikus lehetőségek birtokában nem bocsátkoztak abba, hogy egy ilyen jellegű könyvben történelmi hipotéziseket állítsanak föl a mai ellentmondásos társadalmi, gazdasági és politikai folyamatok okairól és útjairól.

*

Egészét tekintve a JKSZ története — függetlenül a számos „fehér folt”-tól, amelyek annak az eredményei, hogy az egyes jelenségek, részletek és folyamatok csak bizonyos fokig vannak fölkeresve és áttanulmányozva, a nagyszabású tudományos eredményeket nem mind ugyanazon a szinten sikerült hasznosítani és beépíteni, számos törté-

nelmi folyamat pedig még le sem zárult — tudományunk jelentős vívmánya, korunk kivételes kulturális eseménye, amely egyes részleteiben eléri a példás történelmi szintézis színvonalát is. Hangsúlyoznunk kell, hogy a JKSZ történetének szerzői és szerkesztő bizottsága is reálisan ítélte meg ennek a könyvnek a tudományos érdemeit, amikor úgy értékelte, hogy ez a párt-történet jelentős határköve és lépcsőfoka a jugoszláv történetírás fejlődésének és képességeinek a forradalmi szubjektum és a jugoszláv társadalom viszonylag hosszú időszakot átfogó földolgozásában, és hogy nemcsak jelenleg, hanem a jövőben is jó szolgálatot fog tenni az ideológiai-politikai munkában és képzésben, egységünket, valamint a szocialista Jugoszlávia kohézióját erősítő tényezőként pedig tudományos objektivitásával hozzá fog járulni ahhoz, hogy társadalmunk progresszív erői eredményesen vegyék föl a harcot az ellenzéki erők és a polgári jobboldal erőinek támadásai ellen.

Tény azonban, hogy a JKSZ történetéről — ahhoz képest, hogy milyen régóta vártunk rá és mekkora a kulturális és tudományos jelentősége — viszonylag kevés méltatás jelent meg. Vajdaságban például sem a Savremenost, a Vajdasági Kommunista Szövetség sajtóorgánuma, sem a Dnevnik napilap vagy más folyóiratok és hírlapok nem érezték ennek szükségét. Mindez magáért beszél, ha arra vagyunk kíváncsiak, hogy hol tartunk az eszmei-politikai szerepvállalással és a felelősséggel a Kommunista Szövetség és az iránt a társadalom iránt, amelyhez tartozunk és amelyben tevékenykedünk. A társadalmi igényt ez iránt a könyv iránt ma az is fokozza, hogy publicisztikánkban, történetírásunkban és az irodalmi alkotómunkában egyre gyakrabban találkozunk legújabb kori történelmünk önkényes polgári

vagy nacionalista interpretálásával, a forradalom vívmányainak, a JKP (a JKSZ) helyének és szerepének, sőt Tito elvtárs érdemeinek az elvitatásával és tagadásával is.

Hogy a JKSZ története mit fog egyáltalán jelenteni történetírásunknak, sőt egész társadalmunknak, az nemcsak tudományos színvonalától fog függni, hanem attól is, hogy mennyiben tudhatja majd maga mögött ennek a társadalomnak szervezett eszmei-politikai erőit, minde nélkül a Jugoszláv Kommunista Szövetséget.

Ilyen értelemben a párttörténet mostani megjelenése azt az előnyt, de egyben kötelezettséget is jelenti a számunkra, hogy rá támaszkodva offenzívebbek legyünk abban az eszmei harcban, amelyet a társadalmi életnek ezen a területén is olyannyira kíméletlenül, mind szervezetten és hevesebben folytatnak ellenünk. Ezért ennek a könyvnek nemcsak a kétmillió párttagság, de az egész jugoszláv munkásosztály eszmei-politikai fölemelkedése nélkülözhetetlen eszközévé kellene válnia. A világnyelvekre lefordított párttörténet lapjairól pedig a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom, valamint a világ tudományos, politikai és kulturális közvéleménye is tudomást szerezhet.

A fentiekből egyértelműen következik, hogy ennek az egykötetes párttörténetnek a megjelentetésével nem ért véget a Jugoszláv Kommunista Szövetség történetének tudományos kutatása. Ellenkezőleg, ennek a messzemenő társadalmi-politikai és tudományos jelentőségű munkának a folytatása — a világon honos gyakorlatnak megfelelően, de

mindenekelőtt a jelen könyvvel szerzett tapasztalatok alapján — már most fölveti az igényt a Jugoszláv Kommunista Szövetség történetének többkötetes szintézise iránt.

E célból már elkészült a JKSZ négykötetes történetének vázlattervezete, amely rámutat a vállalkozás céljára, a tudományos munka eredményességének előfeltételeire, vázolja a mű jellegét és tartalmi lényegét, a munka megszervezésének szükséges módját, előterjeszti a párttörténet kidolgozásának tízéves határidejét és a munka ütemtervét. A JKSZ egykötetes történetének kidolgozásában szerzett tapasztalatok, az effajta munka előnyei és hátrányai, az egyes részek kidolgozásában mutatkozó tudományos egyenetlenségek és a történeti űrök okainak földerítése — annál is inkább, mivel nem áll rendelkezésünkre, és belátható időn belül nem is fog rendelkezésünkre állni *Jugoszlávia népeinek története* — már most, az új vállalkozás vázlatának előkészítésében arra készítettek bennünket, hogy világosan körvonalazzuk a tudományos szakemberek kollektívájának az első öt évben elvégzendő feladatait, amely idő előtt külön-külön intenzíven fognak munkálkodni tematikus monográfiák és dokumentumgyűjtemények kidolgozásán, hogy majd a második fázisban, 1991 és 1996 között, csoportmunkában megírják a négykötetes párttörténetet, amely sokkal teljesebben, elmélyültebben és nagyobb igénnyel fogja szintézisbe foglalni a JKSZ maradandó tudományos értékű nagyszabású történetét.

DANILO KECIĆ